

JANUSZ KOTLARCZYK, FELIKS MITURA

NOWE ZNALEZISKO *INOCERAMUS BALTICUS* J. BÖHM
W WARSTWACH INOCERAMOWYCH PŁASZCZOWINY
SKOLSKIEJ W OKOLICY BIRCZY
(2 fig.)

Nouvelle découverte d'Inoceramus balticus J. Böhm dans les
couches à Inocérames de la nappe de Skole, environs de Bircza
(2 fig.)

Skamieniałość, o której mowa w niniejszym komunikacie, została znaleziona¹ przed kilku laty w miejscowości Korzeniec, około 2 km na wschód od Birczy (pow. Przemyśl). W polskiej części płaszczowiny skolskiej znaleziono wcześniej tylko jeden niewątpliwy okaz tego gatunku w okolicy Pruchnika (Horwitz, 1935). Natomiast nie jest pewne, czy cytowane inoceramamy z Łopuszki i Leszczyn (Wiśniowski, 1918) jako osobniki *Inoceramus crippsi* auct. reprezentują przedstawicieli opisanego niżej gatunku, czy też należą do gatunków innych. Wydaje się, że automatyczna identyfikacja z dawnych oznaczeń tych dwóch gatunków w senonie, jak to np. podali S. Geroch, L. Koszarski i M. Książkiewicz (F. Bieda et al., 1963, str. 60) w odniesieniu do formy opisanej przez W. Friedberga (1908) z Kąkolówki, może być niewłaściwa, gdyż w tym przypadku oznaczony okaz jako *Inoceramus crippsi* Mant. należy do gatunku *Inoceramus wegneri* Köpplitz (1921, str. 30, tabl. III, fig. 6) o zasięgu wiekowym: santon górny — kampan dolny.

Niezależnie od tych wątpliwości we wszystkich omówionych przypadkach, jak i w większości starszych znalezisk innych gatunków fauny, brak jest dokumentacji geologicznej, co utrudnia lub wręcz uniemożliwia ich właściwe wykorzystanie dla stratygrafii. Z tego względu uważamy za stosowne podanie dokładniejszego opisu sytuacji geologicznej, mimo iż znalezisko dotyczy tylko jednego egzemplarza.

Inoceramus balticus J. Böhm, 1909
(fig. 1)

1836 *Inoceramus crippsi*, Goldfuss: Petref. Germ. 2, str. 116, tabl. 112, fig. 4b, c.

1909 *Inoceramus balticus*, Böhm: *In. cripsi* auct., str. 47, tabl. 11, fig. 2, 2a; tabl. 12, fig. 1, 1a.

1912 *Inoceramus balticus*, Woods: Cretaceous Lamellibr. 2, str. 293, fig. w tekście 51--53.

Materiał

Ośródka części przedniej skorupy prawej, wys. 10 cm, z częściowo zachowaną skorupą przy brzegu dolnym. Rzeźba okazu dobrze zachowana.

¹ Przez studentów AGH Leszka Dybczaka i Stanisława Gęgę.

Opis

Forma duża, wypukła o ścianie skorupy cienkiej 0,2 mm. Rzeźba okazu składa się z grzebieni przyrostowych i linii przyrostowych. Ostre żebra zwane grzebieniami przyrostowymi biegną w regularnych, koncentrycznych, płaskich łukach, w odstępach 5 mm, poszerzających się ku dolnemu

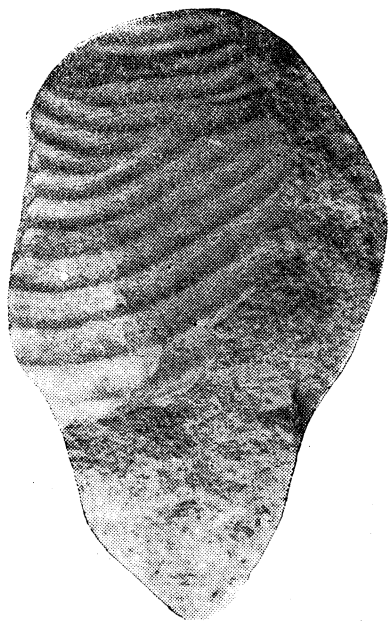

Fig. 1. *Inoceramus balticus* J. Böh m, wielkość naturalna; ośrodką skorupy prawej; Korzeniec, santon górny — kampan dolny

Fig. 1. *Inoceramus balticus* J. Böh m, dimensions naturelles; moulage de la valve droite; Korzeniec, Santonien supérieur — Campanien inférieur

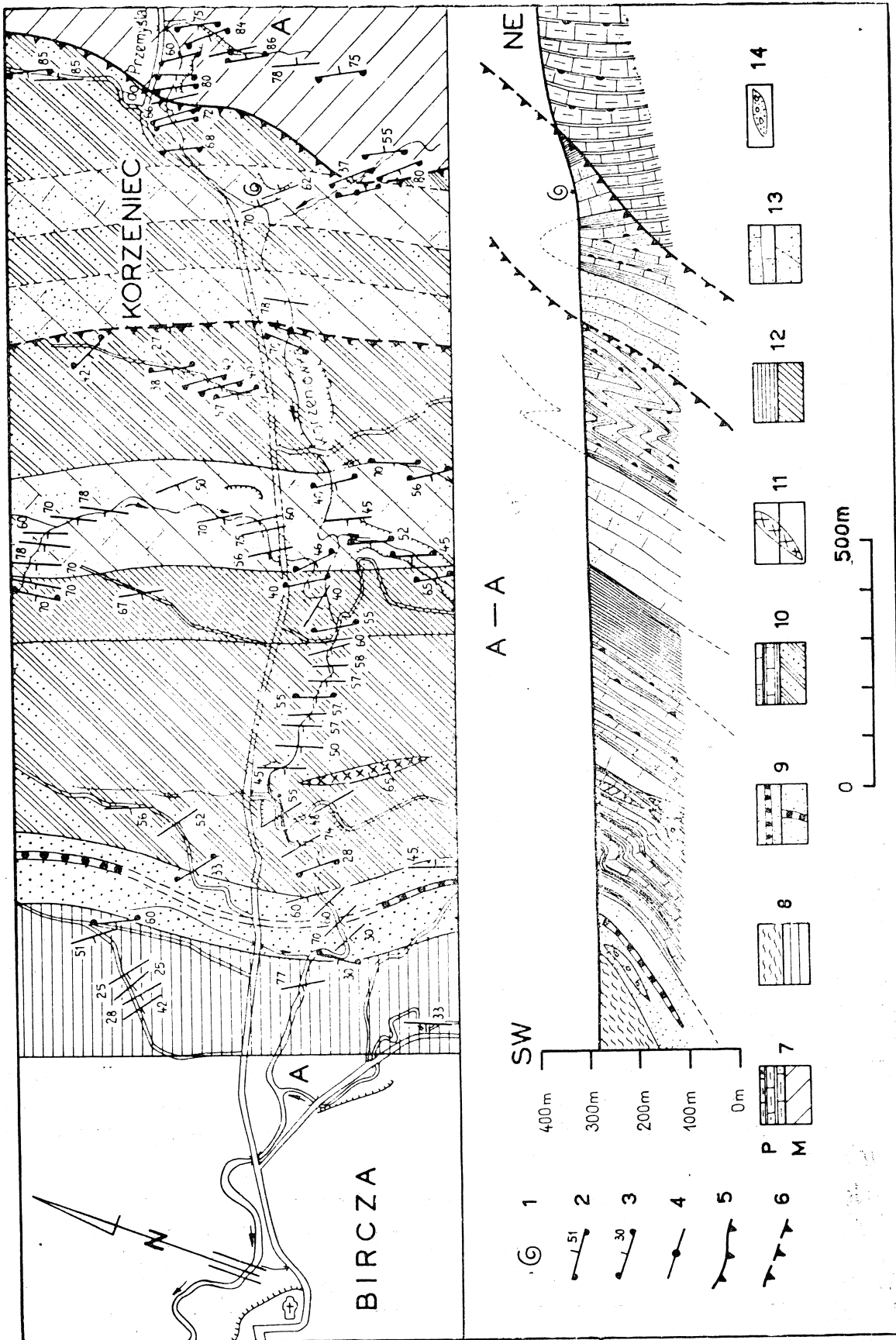
brzegowi 8—10 mm. W płaskich bruzdach międzygrzebieniowych widać w części dolnej okazu biegnące paralelnie, a dalej ku przedniemu brzegowi nieco ukośnie do grzebieni, delikatne gęste linie przyrostowe w odstępach 0,5 mm. W górnej części okazu obserwuje się charakterystyczną dla tego gatunku dichotomię żeberka.

U w a g i

Wszystkie powyższe cechy gatunkowe, pomimo niekompletności okazu, pozwalają na stwierdzenie identyczności naszego ułamka z częścią przednią holotypu z Dülmen, przedstawionego u Böh m a (1909) oraz z typoidami W o o d s a (1910—1913). Według Böh m a (1909) wszystkie formy senońskie, oznaczone przez różnych autorów (S c h l ü t e r, 1877; G o l d f u s s,

Fig. 2. Mapka geologiczna i przekrój rejonu Korzeńca. 1 — miejsce znalezienia fauny; 2 — zapadanie warstw normalne; 3 — zapadanie warstw odwrócone; 4 — ułożenie warstw pionowe; 5 — linie nasunięć stwierdzone; 6 — linie nasunięć przypuszczalne; 7 — warstwy krosieńskie (P — przekrój, M — mapa); 8 — pstry paleocen (warstwy pokuckie) z poziomem detrytycznych wapieni litotamniowych; 9 — warstwy inoceramowe: piaskowce cienkoławicowe i łupki; 10 — soczewki margli bakulitowych; 11 — warstwy inoceramowe: kompleksy łupkowe; 12 — warstwy inoceramowe: piaskowce gruboławicowe; 13 — soczewki warstw typu babickiego (ławice osuwiskowe) w różnych poziomach stratygraficznych

Fig. 2. Carte géologique et coupe de la région de Korzeniec, 1 — lieu de la découverte de faune; 2 — couches normales; 3 — couches renversées; 4 — couches verticales; 5 lignes constatées du chevauchement; 6 — lignes probables du chevauchement; 7 — couches de Krosno; (P — coupe, M — carte); 8 — schistes de l'Eocène variolés; 9 — Paléocène variolé (couches de Pokucie) avec la zone des calcaires détritiques à *Lithotamnium*; 10 — couches à Inocérames: grès à banc fin et schistes; 11 — lentilles des marnes à Baculites; 12 — couches à Inocérames: complexes schisteux; 13 — couches à Inocérames: grès à gros bancs; 14 — lentilles du type des couches de Babice (bancs de glissement) dans diverses zones stratigraphiques.

1840) jako *In. crippsi* M a n t., nie należą do tego gatunku, lecz są różnymi odmianami *In. regularis* d'Orb. lub *In. balticus* B ö h m.

Stratygrafia

Gatunek ten występuje w Anglii (W o o d s, 1913), w Niemczech (B ö h m, 1909; H e i n z, 1928; H e i n e, 1929; W o l a n s k y, 1932) oraz w Polsce centralnej (R ó ż y c k i, P o ż a r y s k i, M a z u r e k, K o w a l s k i) i w Pieninach (Sromowce Wyżne, K s i ą ż k i e w i c z, M i t u r a, 1964), obejmując swym zasięgiem wiek santonu górnego, kampanu i niższego dolnego mastrychtu (S e i t z, 1956).

Umiejscowienie

Odkrywka z inoceramem znajduje się na lewym brzegu Korzeniówki u zbiegu z lewobocznym dopływem (czwartym licząc od Birczy), w skarpie nad terasą (fig. 2). Warstwy inoceramowe zostały tu lepiej odsłonięte w czasie wykonywania wykopów gospodarczych. W najbliższym sąsiedztwie brak innych dobrych odsłonień tych warstw.

Litologia złoża

Inoceram znajdował się wewnątrz grubej ławicy różnoziarnistego piaskowca o charakterze szarogłazowym, z licznymi fragmentami łupków ciemnych i glaukonitem. Lepiszczce wapniste nie spaja widocznie zbyt dobrze skały, gdyż ta łatwo rozpada się na nieregularne spłaszczone okruszki. Na jednej z odsłoniętych płaszczyzn oddzielności stwierdzono obecność ośrodków małż. Skorupka odpadła wcześniej i nie udało się jej odnaleźć. Brak struktur osuwiskowych w ławicy piaskowca, a także fakt zachowania się delikatnej skorupy prawie w całości¹ wśród osadu piaszczystego zdaje się wykluczać możliwość redepozycji okazu z osadów starszych, a nawet większego przemieszczenia horyzontalnego.

Pozycja geologiczna

Ławica ze skamieniałością występuje w kompleksie piaskowców gruboławicowych, należącym do wschodniego zredukowanego skrzydła łuski Sufczyzny, która nasuwa się na synklinę Brzuski. Ze względu na silne zaburzenia warstw w sąsiedztwie nasunięcia nie jest wyjaśniona ostatecznie budowa geologiczna tej części łuski, a co za tym idzie, dokładna pozycja stratygraficzna ławicy z fauną.

Na załączonym przekroju (fig. 2) przedstawiono następstwo stratygraficzne rozmaitych kompleksów litologicznych kredy i paleogenu oraz jedną z możliwych interpretacji budowy geologicznej, wysuniętą na podstawie szczegółowego zdjęcia geologicznego większego obszaru. W tym ujęciu kompleks piaskowców gruboławicowych można uważać za należący do środkowego ogniwa warstw inoceramowych. Możliwość występowania w omawianej sytuacji gruboławicowych piaskowców znanych z górnego ogniwa (patrz przekrój), gdzie towarzyszą one soczewkom margli bakulitowych, zdaje się być wykluczona.

Wiek warstw inoceramowych Korzeńca

Ponieważ w marglach bakulitowych, występujących w identycznej pozycji co na zamieszczonym przekroju tylko nieco dalej na południu — w Woli Korzenieckiej, znaleziono dolnomastrychcką faunę amonitów *Hamites* cf. *cylindraceus* i *Pachydiscus* cf. *colligatus* (W i ś n i o w s k i, 1908),

¹ Brak części tylnej jest prawdopodobnie wynikiem pęknięcia i odpadnięcia kawałka piaskowca ze ścianki odkrywki.

możemy dzięki obu znaleziskom określić z pewną dokładnością wiek warstw inoceramowych w przekroju Korzeniówki.

Z zasięgu wiekowego *Inoceramus balticus* wynika, że wiek gruboławicowych piaskowców, wchodzących w skład środkowego ogniwa warstw inoceramowych, nie może być starszy od górnego santonu. W przypadku dopuszczenia innej możliwości, tj. występowania inocerama na wtórnym złożu, wiek omawianych piaskowców musiałby być jeszcze młodszy. Równocześnie ze względu na znaczną odległość w pionie od horyzontu z marglami bakulitowymi środkowe ogniwo nie powinno sięgać do mastrychtu.

Wydaje się, że w omawianym przekroju warstw inoceramowych ogniwo górne reprezentuje wiek mastrychtu — górnego kampanu, środkowe: dolnego kampanu-santonu, dolne (cienkoławicowe piaskowce i łupki zastępujące tu facjalnie wyższą część margli krzemionkowych): koniaku-turonu.

Podobne zaszeregowanie poszczególnych kompleksów litologicznych przeprowadził na podstawie mikrofauny H. Jurkiewicz (1960) w rejonie nasunięcia Wary. Wyższa część warstw inoceramowych łupkowo-piaskowcowa obejmuje tam wiek mastrychtu — górnego kampanu, niższa zaś piaskowcowo-łupkowa (odpowiednik środkowego ogniwa) dolny kampan-santon. Najwyższa łupkowa część warstw inoceramowych z Wary wieku paleoceńskiego odpowiada osadom pstrego paleocenu na naszym przekroju.

WYKAZ LITERATURY BIBLIOGRAPHIE

- Bieda F., Geroch S., Koszarski L., Książkiewicz M., Żytko K. (1963), Stratigraphie des Karpates Externes Polonaises. *Biul. Inst. Geol.* 181, Warszawa.
- Böhm J. (1909), *Inoceramus cripsi* auct. *Abh. preuss. geolog. L. A.*, N. F. 56, Berlin.
- Friedberg W. (1908), Drobny przyczynek do fauny warstw inoceramowych. *Spraw. Kom. Fizj. PAU*, 42, Kraków.
- Goldfuss A. (1834—40), *Petrefacta Germaniae* 2, Düsseldorf.
- Horwitz L. (1935), Przyczynki do stratygrafii Karpat (Contribution à la stratigraphie des Karpates). *Pos. nauk. Państw. Inst. Geol.*, nr 42, Warszawa.
- Jurkiewicz H. (1960), Otwornice z warstw inoceramowych regionu skibowego Wary i Temeszowa (Foraminifers from Inoceramus beds of the „Skiba” region in the vicinity of Wara and Temeszów). *Acta geol. pol.* 10, nr 2, Warszawa.
- Köplitz W. (1921), Über die Fauna des oberen Untersenon im Seppenrade — Dülmener Höhenzuge. Münster in Westf.
- Książkiewicz M., Mitura F. (1964), Sur quelques Inocérames de la zone de Pieniny. *Bull. Acad. Polon. Sci., Sér. sci. géol. géogr.* 12, nr 4, Warszawa.
- Seitz O. (1956), Über Ontogenie, Variabilität und Biostratigraphie einiger Inoceramen. *Paläont. Z.* 30 Sonderheft, Stuttgart.
- Wiśniowski T. (1908), Atlas geologiczny Galicji. Tekst do z. 21. *Kom. Fizj. Ak. Um.*, Kraków.
- Wiśniowski T. (1918), Fauna małżów górnej kredy karpackiej okolicy Przemyśla (Sur quelques Lamellibranches de Sénonien dans les couches carpatiques des environs de Przemyśl), *Kosmos* 43/44, Lwów.
- Woods H. (1910—1913), A monograph of the cretaceous Lamellibranchia of England, vol. 2, Palaeontogr. Society, London.

Katedra Geologii Akademii Górniczo-Hutniczej
Instytut Naftowy
Kraków

RÉSUMÉ

Le décrit *Inoceramus* (fig. 1) c'est le deuxième spécimen de l'espèce *Inoceramus balticus* trouvé, après la découverte de L. Horwitz (1935), dans la partie polonaise de la nappe de Skole.

Le banc avec ce fossile paraît dans le complexe de grès à bancs gros, qui peuvent être considérés comme la partie moyenne des couches à Inocérames (fig. 2).

De l'étendue d'âge d'*Inoceramus balticus* — Santonien supérieur — Maestrichtien inférieur, le plus bas, (O. Seitz, 1956) résulte que l'âge de la partie moyenne des couches à Inocérames dans la région Bircza-Korzeniec ne peut être plus ancien que le Santonien supérieur. D'autre part, la présence dans cette région dans la plus haute partie des couches à Inocérames (niveau des marnes à *Baculites*) des *Ammonites* de Maestrichtien inférieur: *Hamites* cf. *cylindraceus* et *Pachydiscus* cf. *colligatus* (T. Wiśniewski, 1908), permet de supposer que la partie moyenne des couches à Inocérames citée plus haut ne devrait pas être plus jeune que le Campanien inférieur.

Il en résulte, que l'âge de décrit *Inoceramus* peut être déterminé comme Santonien supérieur — Campanien inférieur.

*La Chaire de Géologie
de l'Académie des Mines et de Métallurgie
L'Institut de Pétrole
Cracovie*